

ANNA RUSKAN
Vilniaus universitetas

EVIDENCIALUMO RAIŠKOS PRIEMONĖS LIETUVIŲ KALBOJE

1. Įvadas

Evidencialumas naujausioje lingvistinėje literatūroje laikomas semantine (konceptualiąja) gramatikos kategorija, kurios paskirtis yra nurodyti kognityvinį arba (ir) komunikacinį autoriaus pasakymo pagrindą (Wiemer 2008: 5). Tai viena labiausiai pastaruoju metu tyrinėjamų gramatinių kategorijų. Pagrindinėmis jos reikšmėmis laikomos numanymas (angl. *inference*) ir nuogirda (angl. *hearsay*). Prie jų dažnai šliejamos perpasakojimo (angl. *reportive*), citavimo (angl. *quotative*) ir nuostabos (angl. *mirative*) reikšmės.

Evidencialumo reikšmės įvairiose pasaulio kalbose koduojamos gramatinėmis, leksinėmis arba leksinėmis ir gramatinėmis raiškos priemonėmis. Gramatinėmis raiškos priemonėmis laikomos galūnės, klitikai (Anderson 1986: 275), priesagos ir priešdėliai (Willett 1988: 64). Kai kuriose kalbose evidencialumas neturi specialių morfologinių raiškos priemonių, – jis reiškiamas kartu su kitomis veiksmažodžio kategorijomis, pvz.: netiesiogine ar tariamąja nuosaka, perfekto laikais ar pasyvinėmis konstrukcijomis (Aikhenvald 2004: 271). Šių kategorijų vartojimo variantai tampa evidencinėmis strategijomis, o vėliau gali tapti ir formaliomis evidencialumo raiškos priemonėmis (Aikhenvald 2004: 276). Tradiciškai prie leksinių priemonių priskiriami percepcijos ir kalbėjimo veiksmažodžiai, nurodantys informacijos gavimo būdus ir žinių šaltinį (Chafe 1986: 266–268). Naujausiuose tyrimuose leksinėmis evidencialumo raiškos priemonėmis laikomi sakiniorieveiksmiai, įterpiniai ir dalelytės (Wiemer 2008: 10), t. y. žodžiai, sakinyje turintys laisvąjį statusą ir neįeinantys į sudėtinių konstrukcijų sudėtį.

Kai kurių evidencialumo raiškos priemonių negalima laikyti nei grynai gramatinėmis, nei grynai leksinėmis. Pavyzdžiui, anglų kalboje tokiais vienetais laikomos pasyvo konstrukcijos, kurias sudaro mąstymo, percepciniai, kalbėjimo ir kiti veiksmažodžiai su bendratimi, pvz.: *Coca-Cola is said to control around 80 per cent of the French cola market [...]* (Noël 2002: 142). Manoma, kad palaipsniui gramatėdamos tokio tipo konstrukcijos darosi panašios į evidencinius pagalbinus veiksmažodžius (Noël 2002: 141–147). Besikeičiančią jų struktūrą ir semantiką rodo dažnesnė vartosena (palyginti su atitinkamomis veikiančios rūšies konstrukcijomis). Skirtingai negu pastarosiose, bendraties komplementas pasyvo konstrukcijose dažniau reiškiamas leksiniu veiksmažodžiu. Gramatėjimą rodo ir tai, kad ne visos tokio tipo konstrukcijos turi veikiančios rūšies atitikmenis (Noël 2002: 140).

Lietuvių kalboje evidencinės reikšmės yra koduojamos ir gramatinėmis, ir leksinėmis priemonėmis. Grynai gramatinėmis evidencialumo raiškos priemonėmis laikytinos konstrukcijos, kurių morfologija ir sintaksė žymi evidencines reikšmes. Tokias konstrukcijas gali sudaryti tariniu be pagalbinio veiksmažodžio einančios gimininės ar bevardės giminės veikiančiųjų (pvz.: *Jau, matytis, tie vaikai rupliukai pupose buvę: didžiausios brydės paliktos, Čia vabalų esą;* Ambrazas 2006: 391, 146) ir bevardės giminės neveikiančiųjų dalyvių formos (pvz.: *Čia turbūt ir grybų esama, Čia šunio bėgta;* Ambrazas, red. 2006: 324).

Lietuvių kalbos percepciniai veiksmažodžiai, kurių evidencinė reikšmė priklauso nuo komplemento struktūros (Usonienė 2004: 90), panašiai kaip anglų kalboje, laikomi leksinėmis evidencialumo raiškos priemonėmis. Pavyzdžiui, veiksmažodis *matome* sakinyje *Matome, kad ekonomikos augimas ne visada garantuoja didesnes pajamas* (DLKT) reiškia numanymą, netiesiogiai nurodant žinių šaltinį, o sakinyje *Australijoje sniegą matome tik kalnuose, o čia – visas miestas baltas ir šalta...* (DLKT) – tiesioginį matymą. Remiantis naujausiais evidencialumo raiškos priemonių tyrimais prie leksinių evidencialumo raiškos priemonių priskiriamos visą sakinio propoziciją modifikuojančios dalelytės,rieveiksmiai, įterpiniai, neretai turintys ir modalinės reikšmės atspalvį, pvz.: *Esą mūsų kultūra labai pažeista, išgyvena kritišką savo raidos periodą, joje*

daug krizės apraiškų; *Buvome akivaizdžiai pranašesni už varžovus ir iškovojojome kol kas lengviausią pergalę ši sezoną; Jūros ryžiai, sako, paskutinis mokslo klyksmas; Platesnį simfoninės muzikos paplitimą, aišku, stabdo partitūrų stoka* (DLKT).

Pagrindiniu evidencialumo tyrimų objektu užsienio ir lietuvių kalbotyroje (Ambrazas 1977; 2006; Gronemeyer 1997; Holvoet 2004; 2007; Lavine 2006; Wiemer 2006) ilgainiui tapo gramatinės raiškos priemonės. Tai galima paaiškinti istoriškai: evidencialumo nagrinėjimo pradžia susijusi su Amerikos indėnų kalbų tyrimais, o jose evidencines reikšmes būtina žymėti morfologiškai. Todėl, suprantama, evidencialumas jose laikomas išskirtinai gramatine kategorija (Anderson 1986; Willett 1988; Aikhenvald 2004). Leksinės evidencialumo raiškos priemonės ilgą laiką buvo ignoruojamos, net priešinos grynai morfologinėms, t. y. „gramatinėms“ šios kategorijos raiškos priemonėms. Aikhenvald pažymi, kad leksinės evidencialumo raiškos priemonės nėra privalomos evidencialumui reikšti ir nesudaro gramatinės kategorijos. Jos galinčios būti tik gramatinių evidencialumo raiškos priemonių šaltinis arba sustiprinti pastarųjų evidencines reikšmes (Aikhenvald 2004: 10). Tačiau gausios Europos kalbų evidencialumo studijos (Dendale & Bogaert 2007; de Haan 2007; Squartini 2008; Wiemer 2008 ir kt.) ir preliminarus jo raiškos lietuvių kalboje tyrimas (Wiemer 2007) leidžia tvirtinti, kad tarp leksinių ir gramatinių evidencialumo raiškos priemonių nėra principinės priešpriešos. Veikia visos evidencialumo raiškos priemonės sudaro tam tikrą kontinuumą nuo sietinių morfemų, kitoms veiksmožodžio kategorijoms atstovaujančių konstrukcijų funkcinio išplėtimo, iki savarankiškų žodžių (Wiemer 2008: 10). Tarpinę padėtį šių priemonių kontinuumo užima laisvosios morfemos, įeinančios į sudėtinių tarinių sudėtį. Tokiomis priemonėmis, pavyzdžiui, galėtų būti laikomi nefinitiniai (dalyviniai) pagalbiniai veiksmožodžiai (ten pat). Leksinių ir gramatinių priemonių kontinuumo sąvoka suponuoja skirtingą įvairių vienetų sugramatinimo laipsnį ir leidžia geriau suprasti ribos tarp gramatikos ir leksikos sąlygiškumą (Squartini 2007: 2).

Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti gramatinių ir leksinių evidencialumo raiškos priemonių struktūros ir semantikos ypatybes lietuvių kalboje, išryškinti jų vietą dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje ir parodyti, kaip jos traktuojamos lietuvių kalbotyroje. Nagrinėjant gramatines evidencines konstrukcijas atsižvelgiama jų morfologijos ir sintaksės ypatybes, parodomas šių konstrukcijų santykis su nuosakos ir rūšies kategorijomis. Aptariamos veiksmožodžių, sudarančių evidencinės reikšmės dalyvių pagrindą, valentinės savybės, tranzityvumas ir jų svarba evidencialumo reikšmėms formuotis. Trumpai apžvelgiamos gramatinių evidencinių konstrukcijų kilmės teorijos.

Nagrinėjant leksines evidencialumo raiškos priemones aptariamos jas sudarančių žodžių sintaksės ypatybės (junglumas, sintaksinis statusas) ir jų svarba evidencialumo reikšmėms. Gramatinių lietuvių kalbos evidencialumo raiškos priemonių kilmė ir semantikos raida jau daugmaž iširtos ir aprašytos, tačiau evidencialumo raiškos priemonių kontinuumo leksinė sritis dar nėra aiškiai apibrėžta, nes neištirtas šių priemonių sugramatinimo laipsnis, distribucija ir kiti dalykai. Straipsnyje referuojami Ambrazo (1977; 2006), Holvoeto (2004; 2007), Lavine (2006), Wiemerio (2006; 2007; 2008) darbai, sudarantys teorinį ir empirinį lietuvių kalbos evidencialumo žymiklių tyrimo pamatą. Remiamasi ir Petitto (2008) studija, Akelaičio įterpinių tyrimais (1992; 2001; 2002) bei Usonienės darbais (2001; 2004). Nagrinėjami pavyzdžiai imami iš referuojamos literatūros ir *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau DLKT; prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>).

2. Gramatinės evidencialumo raiškos priemonės

Gramatinės lietuvių kalbos evidencinės konstrukcijos paremtos dalyvių morfologija, tačiau jų evidencinė reikšmė priklauso ne tiek nuo dalyvių morfologijos, kiek nuo jų vartosenos, nes dalyvinės formos vartojamos ne vien evidencialumui reikšti. Jos taip pat vartojamos veikiančios ir neveikiančios rūšies perifrastiniams laikams sudaryti. Sintaksines evidencinių konstrukcijų ypatybes sudaro finitinės pagalbinio veiksmožodžio *būti* formos praleidimas ir dalyvio vartojimas jos vietoje. Svarbu pabrėžti, kad pagalbinio veiksmožodžio praleidimas evidencinėse konstrukcijose

reiškia šios sintaksinės pozicijos panaikinimą kilmės (aktyvinėje ar pasyvinėje perfekto) konstrukcijose ir galimą naujų – nefinitinių – formų vartojimą jos vietoje; šio praleidimo negalima tapatinti su fakultatyviu jungties praleidimu išoriškai panašiose konstrukcijose su būdvardiškai vartojamu dalyviu (Holvoet 2004: 119–120). Pavyzdžiui, konstrukcijoje *yra gyvenęs* praleidus pagalbinį veiksmažodį gaunama evidencinė konstrukcija, kurioje predikato funkciją atlieka vienas dalyvis *gyvenęs* arba perifrastinės formos pavyzdžiu sudaryta nauja sudėtinė forma *buvęs gyvenęs*. Panašiai konstrukcijoje su neveikiamuoju dalyviu *yra gyventa* praleidus pagalbinį veiksmažodį dalyvis *gyventa* atsiduria finitinio veiksmažodžio pozicijoje. Greta jo evidencinė reikšmė imama vartoti ir esamojo laiko forma *gyvenama*.

Finitinės pagalbinio veiksmažodžio *būti* formos praleidimas ir dalyvinės formos vartojimas predikato vietoje yra vienas iš svarbių morfosintaksinių evidencialumo rodiklių, tačiau kyla klausimas, ar jis visada yra patikimas evidencinės reikšmės rodiklis. Pavyzdžiui, konstrukcija *jis jau atvažiuoęs* nebūtinai bus suprantama kaip evidencinė (Holvoet 2004: 113) – ji gali būti interpretuojama kaip sudėtinis atliktinis laikas (perfektas) su praleista pagalbinio veiksmažodžio *būti* esamojo laiko forma. Panašiai pasakymas *brolio gyvenama* gali atitikti sudėtinę neveikiamosios rūšies esamojo laiko formą su praleistu pagalbinio veiksmažodžiu (plg.: *brolio gyvenama turtingai*), ir turėti numanymo ar nuostabos reikšmę, pvz.: *žiūrėk, kaip čia tavo brolio gyvenama* (Ambrazas 1977: 26). Toks dviprasmiškumas rodo glaudų evidencinių konstrukcijų ryšį su perfekto ir pasyvinėmis konstrukcijomis (Holvoet 2004: 112). Tokiais atvejais tik kontekstas evidencines konstrukcijas gali padėti atskirti nuo neevidencinių. Tačiau nefinitinė pagalbinio veiksmažodžio forma sudėtinių laikų konstrukcijose yra neginčijamas evidencinės reikšmės rodiklis (Wiemer 2006: 38), pvz.: *esanti pavargusi, būta išeita*.

Kitos gramatinių evidencinių konstrukcijų, ypač konstrukcijų su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis, ypatybės priklauso nuo dalyvių sudarančių veiksmažodžių tranzityvumo ir veikėjo raiškos. Konstrukcijose su veikiamųjų dalyvių vardininkais veiksmažodžio tranzityvumas ir veikėjo raiška yra nežymėti (Wiemer 2006: 46). Jas sudaro aktyvų veiksmą reiškiantys tranzityviniai ir intranzityviniai veiksmažodžiai, pvz.: *jis parašęs laišką; griausmas sudeginęs trobą* (Ambrazas 1977: 11); *jis šiandien atvažiuojąs*. Veikėjas tokiose konstrukcijose paprastai yra žmogus, rečiau – gamtos reiškiny. Jis reiškiamas įvardžių arba daiktavardžių vardininko formomis, su kuriomis derinamos dalyvių formos. Tačiau evidencines konstrukcijas su veikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis sudaro intranzityviniai veiksmažodžiai, pvz.: *čia vabalų esą; sniegutėlio pasnigę; čia, sako, miškai buvę* (Ambrazas 2006: 146). Pasak *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos*, veikiamųjų dalyvių bevardės giminės formos daugiausia vartojamos nusakant „netiesiogiai patirtus (perpasakotus) ar abejojamus dalykus“ (Ambrazas, red. 2006: 377).

Evidencines konstrukcijas su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis dažniausiai sudaro vienvalenčiai arba avalenčiai intranzityviniai veiksmažodžiai, vartojami dvinarėse arba vienanarėse beasmenėse konstrukcijose, pvz.: *ledo staiga ištirpta; čia būta pasnigta* (Lavine 2006: 46). Prie tokių veiksmažodžių priskiriamas egzistavimo veiksmažodis *būti*, meteorologiniai veiksmažodžiai (*lyti, snigti* ir kt.) bei judėjimą reiškiantys veiksmažodžiai (*bėgti, eiti, važiuoti* ir kt.). Šių konstrukcijų veikėjas dažniausiai išreikštas ir užima temos poziciją, pvz.: *jo daug važinėta* (Holvoet 2004: 118–119). Veikėjas gali būti žmogus, reiškiamas įvardžių ar daiktavardžių kilmininko formomis, pvz.: *Tavo anksti atsikelta; Apie ugnį ugnužėlę jaunimėlio šokta*. Išskirtinė tokio veikėjo ypatybė yra ta, kad jis gali reikšti ir gyvus, ir negyvus daiktus, pvz.: *Čia kiškio gulėta, čia lapės kasta; Čia trobos būta* (Ambrazas 2001: 22). Pasak Ambrazo, neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formos „pagal savo reikšmę taip pat artimos netiesioginei nuosakai, bet skiriasi ryškiu netikėtai arba iš rezultatų patirto, kartais – nuostabą keliančio veiksmo atspalviu“ (Ambrazas, red. 2006: 377).

Evidencinių konstrukcijų su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis ypatybės išryškėja gretinant jas su prototipinėmis pasyvinėmis konstrukcijomis. Pastarosios paprastai sudaromos iš tranzityvinių veiksmažodžių, o jų veikėjas, priešingai negu evidencinėse konstrukcijose su neveikiamaisiais dalyviais, dažnai būna neišreikštas, pvz.: *Namas dar tik statomas*

(Holvoet 2004: 119). Ši pasyvinių konstrukcijų ypatybė aiškinama tuo, kad neveikiamosios rūšies formos dažniausiai vartojamos tais atvejais, kai veiksmo atlikėjas nesvarbus, arba norint pabrėžti veiksmo objektą (Ambrazas, red. 2006: 318). Konstrukcijose su išreikštu veikėju į temos poziciją iškeliamas vardininku išreikštas objektas, o netiesioginiu linksniu reiškiamas veikėjas pasakomas tik remoje, plg.: *Tas namas projektuotas garsaus architekto* (Holvoet 2004: 118). Su intranzityvinių veiksmažodžių neveikiamaisiais dalyviais, savaime suprantama, gali būti sudaromos tik vadinamosios beasmenės (t. y. besubjektės) pasyvinės konstrukcijos. Implicitinis tokių pasyvinių konstrukcijų veikėjas paprastai esti žmogus, plg. *Čia dainuojama ir šokama* (Holvoet 2007: 101). Tuo impersonalinės pasyvinės konstrukcijos skiriasi nuo evidencinių konstrukcijų su neveikiamaisiais dalyviais, kurių veikėjas, kaip matėme, visada yra išreikštas (vardažodžio kilmininku) ir nebūtinai turi būti žmogus.

Veiksmažodžių tranzityvumas, veikėjo raiška ir pozicija sakinyje, ypač konstrukcijose su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis, yra svarbūs evidencinės reikšmės rodikliai. Tačiau svarbiausia abiejų konstrukcijų ypatybė yra predikatinė dalyvio funkcija ir galima nefinitinė pagalbinio veiksmažodžio forma.

Funkciniu požiūriu šios evidencinės konstrukcijos žymi perpasakojimo, numanymo, nuostabos reikšmes. Tačiau dabartinėje lietuvių kalboje galima pastebėti tam tikrą jų funkcinę diferenciaciją. Konstrukcijomis su veikiamųjų dalyvių giminėmis ar bevardės giminės formomis dažniausiai reiškiami perpasakojimas ir nuogirda, o evidencinėmis konstrukcijomis su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis reiškiami numanymas ir nuostaba (Holvoet 2007: 91).

Veikiamosios rūšies dalyvių vardininko formos, sakinyje vartojamos vietoje finitinių veiksmažodžių, lietuvių kalbos gramatikose vadinamos netiesioginės nuosakos formomis (plg. Ambrazas 2006: 391), o iš esmės tos pačios evidencinės reikšmės konstrukcijos su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis laikomos neveikiamosios rūšies (t. y. pasyvinėmis) konstrukcijomis (plg. Ambrazas, red. 2006: 324). V. Ambrazo nuomone, modalinė netiesioginės nuosakos reikšmė artima evidencinei ir gali būti priešinama tiesioginės nuosakos reikšmėms (Ambrazas 1977; 2006). Šią priešpriešą galima laikyti „veiksmažodžių atskira akivaizdumo/neakivaizdumo kategorija“ (Ambrazas, red. 2006: 304). Evidencinės konstrukcijos su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis lietuvių gramatikose priskiriamos prie neveikiamosios rūšies konstrukcijų dėl raiškos panašumo. Užsienio tipologinėje literatūroje taip pat išsakyta nuomonė, kad evidencinės konstrukcijos su neveikiamaisiais dalyviais atsiradusios kaip pasyvo antrinė funkcija (Aikhenvald 2004: 116–117).

A. Holvoeto manymu, šių evidencinių konstrukcijų nederėtų dirbtinai sprauti į nuosakos ir rūšies kategorijas dėl kelių priežasčių (Holvoet 2004: 113–114). Sudėtinės netiesioginės nuosakos formos su nefinitiniais pagalbiniais veiksmažodžiais, pvz.: *esqs supęs, buvęs supęs, būsias supęs*, tarsi atliepančios atitinkamas tiesioginės nuosakos formas, yra archajiškos, ir dabar retai bevartojamos. Veiksmažodis *esq* iš pagalbinio sudėtinių formų veiksmažodžio jau yra virtęs sakiniorieveikiu, kuris žymi perteikiamus svetimus žodžius (Holvoet 2007: 86). Netiesioginės nuosakos formas vesti iš tiesioginių, kitaip tariant evidencines konstrukcijas – iš neevidencinių nėra tikslinga ir paradigminiu požiūriu. Pavyzdžiui, netiesioginės nuosakos formos *gyvenęs* nežymėtasis tiesioginės nuosakos atitikmuo iš pirmo žvilgsnio galėtų būti būtojo laiko forma *gyveno*. Tačiau evidencialumo požiūriu forma *gyvenęs* gali būti priešinama ir esamojo atliktinio laiko formai *yra gyvenęs* (Holvoet 2004: 114). Vienai kuriai nors nuosakai neįmanoma priskirti ir tarminės formos *būčias*, nes ji rodo tariamosios ir netiesioginės nuosakų susikryžiovimą (Holvoet 2004: 108).

Evidencinių konstrukcijų su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis lengva ranka priskirti prie neveikiamosios rūšies konstrukcijų negalima dėl jų savitos raiškos. Visų pirma, šių konstrukcijų neveikiamieji dalyviai padaromi iš veiksmažodžių, kurie paprastai neturi pasyvo atitikmenų, nes esti intranzityviniai, sudarantys vienanarės beasmenės arba dvinarės beobjektines konstrukcijas. Daug mažiau yra atvejų, kai evidencinės konstrukcijos su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis padaromos iš tranzityvinių veiksmažodžių, formuojančių dvinarės arba trinarės konstrukcijas, pvz.: *Vaiko sudaužyta puodelis* (Lavine 2006: 45). Svarbu atsiminti, kad šiose

evidencinėse konstrukcijose neįmanoma pavartoti finitinio pagalbinio veiksmažodžio. Tai rodo išskirtinę šių konstrukcijų raišką, kuri skiriasi nuo sudėtinės neveikiamosios rūšies laiko formos *brolio yra gyventa* eliptinio varianto *brolio gyventa*, plg. *Čia brolio (yra) gyventa nuo gimimo*.

Kita vertus, evidencines konstrukcijas su neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės formomis priskirti prie neveikiamosios rūšies (pasyvo) neleidžia iš dviejų neveikiamųjų dalyvių sudarytos konstrukcijos, pvz.: *Jų jau būta išėita į mišką* (Holvoet 2004: 115). Tokių pavyzdžių negalima laikyti atitinkamų veikiamosios rūšies būtojo atliktinio laiko formų *Jų jau buvo išėita į mišką* ar *Jų jau būta išėjusių į mišką* pakartotinės pasyvizacijos atvejais. Kalbos faktai rodo, kad pakartotinę pasyvizaciją galima pritaikyti tik iš tranzityvinio veiksmažodžio padarytoms neveikiamosios rūšies konstrukcijoms su veiksnio vardininku. Taigi tokių sakinių, kaip *Jų jau būta išėita į mišką*, sudėtinis predikatus tenka laikyti su dviem neveikiamaisiais dalyviais (pagrindiniu ir pagalbinu) sudaromais tik evidencinėms konstrukcijoms būdingais „atliktiniais laikais“. Tokios evidencinės konstrukcijos „paradigmiškai“ koreliuoja su atitinkamomis veikiamųjų dalyvių konstrukcijomis, plg. *Jie jau buvę išėję į mišką* (Holvoet 2004: 115). Kita evidencinių konstrukcijų ypatybė, kaip žinome, yra privalomas veikėjo kilmininkas sakinio pradžioje. Ji taip pat neleidžia evidencinių konstrukcijų kildinti iš pasyvo, nes jo funkcinė motyvacija kaip tik yra veikėją nustumti į antrą planą, o į temos vietą iškelti objektą (Holvoet 2007: 100).

Gramatinį evidencialumą reikėtų atskirti nuo netiesioginės nuosakos ir neveikiamosios rūšies kategorijų, nes „bandymai įsprausti evidencines konstrukcijas, viena vertus, į nuosakos, o antra vertus, į rūšies paradigmos rėmus užtemdo abiejų tipų konstrukcijas sudariusių sintaksinių procesų vienodumą“ (Holvoet 2004: 119). Evidencialumas turėtų būti traktuojamas kaip semantiškai atskira ir autonominė kategorija, kurios „formalioji raiška priklauso ne veiksmažodžio kaitybos, o veiksmažodinio junginio struktūros aprašui. Mat savo kaitybinės raiškos formos evidencialumas neturi. Ši kategorija skiriama pagal tai, kuo žymima veiksmažodžiui arba, bendriau tariant, veiksmažodiniui junginiui numatoma sintaksinė pozicija“ (Holvoet 2004: 113).

Gramatinių evidencinių konstrukcijų kilmė, t. y. dalyvio vartojimas predikatinėje finitinio veiksmažodžio pozicijoje, lietuvių kalbotyroje aiškinama keliais būdais. Pasak vieno aiškinimo, dalyvių vartojimas šioje pozicijoje esąs senoviškas dalyvio predikatinės vartosenos atvejis (Ambrazas 1977: 24–25; Ambrazas 2006: 392–395). Anksčiau dalyviai ėję kalbėjimo, mąstymo, percepcinių veiksmažodžių propozicinio komplemento predikatu, t. y. turėję antrojo (šalutinio) tarinio funkciją semantiškai subordinuotuose sakiniuose, pvz.: (*žmonės*) *sako devintą dešimtį einanti; girdėjau anas didelius mokslus ainqs* (Ambrazas 2006: 392). Vėliau tokie sudėtiniai sakiniai buvę reanalizuoti. Pagrindinio sakinio tariniams, reiškiamiems kalbėjimo arba percepciniais veiksmažodžiais, virstant modaliniais žodžiais arba įterpiniais (pvz.: *mat* iš *matyti*, *girdi* iš *girdėti*) dalyviai naujai atsiradusiose konstrukcijose užėmę sintaksinę finitinio veiksmažodžio poziciją. Perpasakoto ar numanomo veiksmo reikšmė iš pagrindinio sakinio veiksmažodžio buvusi perkelta dalyviui, kurį imta vartoti savarankiškai. Iš konteksto *jis jautė/manė/sakė žinqs kelią* atsirado ir *jis žinqs kelią* (Ambrazas 2006: 393). Deja, šis lietuvių kalbos evidencinių konstrukcijų kilmės aiškinimas neatskleidžia, kaip išsirutuliojo joms būdingas platus evidencinių reikšmių spektras (numanymas, perpasakojimas) ir su evidencialumo semantika susijusi nuostabos reikšmė. Tokiu būdu paaiškinamas tik veikiamųjų dalyvių vartojimas sintaksinėje finitinių veiksmažodžių pozicijoje. Konstrukcijų su neveikiamųjų dalyvių formomis kilmė lieka neatskleista.

Kitokį evidencinių konstrukcijų kilmės aiškinimą, pagrindžiantį veikiamųjų ir neveikiamųjų dalyvių vartojimą sintaksinėje finitinių veiksmažodžių pozicijoje ir platų evidencinių reikšmių spektrą (numanymo, nuostabos, perpasakojimo reikšmės), pasiūlė A. Holvoetas (2007: 92–96). Nagrinėjamas konstrukcijas jis kildina iš perfekto formų ir pastebi, kad tokią evidencinių konstrukcijų kilmę patvirtinančios ir balkanų kalbų tipologinės paralelės. Holvoeto manymu, perfekto formos, sudarytos iš veikiamųjų (*esu matęs*) ir neveikiamųjų dalyvių (*yra matyta*), buvusios veikiamos gramatinimo proceso. Šis procesas turėjęs kelis etapus: 1) pagalbinio veiksmažodžio praleidimą perfekto formose ir galiausiai jo sintaksinės pozicijos panaikinimą; 2) ryšio su perfektu nutrūkumą; 3) evidencinių konstrukcijų, sudarytų iš esamojo laiko dalyvių, atsiradimą. Evidencinių

konstrukcijų kildinimas iš perfekto formų taip pat suponuoja, kad numanymo reikšmė atsiradusi anksčiau negu perpasakojimo. Kadangi perfektas reiškias praeities veiksmą, kurio rezultatai matomi dabartyje, tai jis tapęs tinkama raiškos priemone numanymui žymėti. Iš pradžių perfekto formos su praleistu pagalbinu veiksmažodžiu vartotos praeities veiksmui, kuriame pats kalbėtojas nedalyvavo, bet apie kurį sprendė iš matomų jo rezultatų, reikšti. Vėliau šios formos pradėtos vartoti praeities veiksmui, kurio pėdsakų dabartyje kalbėtojas nemato, bet apie kurį jis girdėjo iš kitų žmonių pasakojimo, reikšti (Holvoet 2007: 92).

Pasak B. Wälchli (2000), evidencinės perfekto formų reikšmės – numanymas ir perpasakojimas – geriausiai iliustruojamos lietuvių liaudies padavimuose. Numanymo reikšmei atsirasti padeda esamojo laiko kontekstas, o perpasakojimo reikšmė sąlygojama eksplicitiškai išreikšto kalbėjimo predikato, pvz.: *Netoli Linkuvos yra Mūrdvario kaimas. Sakoma, kad seniau čia buvo didelės dvaras. Paskui tą dvarą užvertė vėtros. Dabar žmonės, ardami daržus, kartais randa įvairių daiktų, koklių, visokių butelių...* (Wälchli 2000: 192). Iš esamojo laiko veikiamųjų dalyvių sudarytas evidencines konstrukcijas Wälchli kildina iš logoforinių konstrukcijų (daugiau apie tai žr. Вимер 2007: 228–231). Vienodos perfekto formų konstrukcijos ir esamojo laiko formų įvairovė kitose Baltijos regiono kalbose (latvių, lyvių, estų) patvirtinančios, kad evidencinės konstrukcijos su būtojo laiko veikiamaisiais dalyviais atsiradusios pirmiau negu konstrukcijos su esamojo laiko dalyviais (Wälchli 2000: 191).

Verta dėmesio B. Wiemerio nuomonė, kad evidencinių konstrukcijų negalima kildinti iš vieno šaltinio. Greičiausiai šių gramatinių konstrukcijų evoliucija buvusi sąlygojama kelių šaltinių, t. y. perfekto formų, logoforinių konstrukcijų ir beasmenio pasyvo (Вимер 2007: 233).

3. Leksinės evidencialumo raiškos priemonės

Struktūrinės ir semantinės leksinių evidencialumo raiškos priemonių ypatybės bei jų kilmė lietuvių kalbotyroje mažiau tyrinėtos nei gramatinių. Nuodugnesnio tyrimo, apimančio ne tik raišką, bet ir semantikos pokyčius, yra sulaukę tik lietuvių kalbos įterpiniai (Akelaitis 1992; 2001; 2002).

Evidencialumo studijoms aktualios įterpiniais einančios kalbėjimo, percepinių ir protinės veiklos veiksmažodžių asmenuojamosios formos, pvz.: *sakau, matau, matote, girdi, manau, žinai*, taip pat beasmeniškai vartojami veiksmažodžiai, bendratis, bevardės giminės ir neveikiamųjų dalyvių formos bei daiktavardžių vardininkai, kurių semantika susijusi su žinių šaltiniu, pvz.: *atrodo, matyti(i), aišku, žinoma, žinia* (Akelaitis 2002: 4). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksėje*, Akelaičio tyrimuose šių vienetų semantika tiesiogiai su žinių šaltiniu nesiejama. Pavyzdžiui, forma *aišku* išreiškianti kalbėtojo įsitikinimą, *matyti* – abejonę, *girdi, matai* – atkreipią adresato dėmesį į sakomą dalyką (Ambrazas, red. 2006: 644; Labutis 2002: 350–351; Akelaitis 1992: 71). Šių formų reikšmės labiau siejamos su episteminio modalumo arba pragmatinių žymiklių reikšmėmis. Semantinėje įterpinių klasifikacijoje žinių šaltinį nurodantys įterpiniai skiriami (Ambrazas, red. 2006: 644; Labutis 2002: 350; Akelaitis 1992: 72–74), tačiau jai iš esmės priklauso tik tie įterptiniai vienetai, kurie žinių šaltinį nurodo eksplicitiškai, pvz. [*kieno nors*] *duomenimis, kaip matyti [iš ko nors]*, [*kieno nors*] *galva*, [*kieno nors*] *akimis žiūrint*. Jie nagrinėjamam evidencialumo raiškos vienetų kontinuumui nepriklauso.

Evidencialumo atžvilgiu svarbu tai, kad Akelaitis aptaria įterpiniais einančių žodžių vidines ir išorines ypatybes, kurios iš tikrųjų atspindi evidencialumo žymiklių kilmę, raišką ir reikšmę. Įterpinių išoriniai požymiai yra laisva pozicija sakinyje, prijungiamojo jungtuko arba žodžio nebuvimas, siejantis įterpinius su sakiniais arba jų atkarpomis ir būtinųjų argumentų, kuriuos kitoje sintaksinėje pozicijoje suponotų įterpiniu einantis žodis, stoka. Pavyzdžiui, priešingai negu tiesiogine reikšme vartojami veiksmažodžiai, įterpiniais einančios asmenuojamosios veiksmažodžio formos negali turėti objektinės reikšmės argumentų (Akelaitis 2002: 6). Subjektas greta pirmojo ir antrojo asmens formų taip pat negali būti pasakomas. Kai įterpiniais eina trečiojo asmens formos (pvz.: *sako, kalba, šneka*), svarbu, kad neišryškėtų trečiojo asmens konkretumas (Akelaitis 2002: 5).

Tokiu būdu nutraukiami įterpiniais einančių veiksmažodžių sintaksiniai ryšiai su kitais žodžiais. Įterpiniai ir likusi sakinio dalis, nėra semantiniai partneriai, o leksinė parentetiškai, vartojamų veiksmažodžių reikšmė išblukusi.

Akelaitis atkreipia dėmesį, kad minėtos išorinės įterpinių ypatybės yra ir apibendrintos jų reikšmės rodiklis. Ji formuojasi įterpiniais einančių žodžių leksinės reikšmės pamatu ir atspindi nekalbinį turinį (Akelaitis 1992: 69), kuris dažnai perteikia subjektyvų kalbėtojo požiūrį ir priklauso nuo žinių šaltinio. Įterpiniais einančių žodžių adverbialinė distribucija, apibendrinta reikšmė ir subjektyvizacija (angl. *subjectification*) rodo jų gramatėjimą (Brinton & Traugott 2005: 107–109). Parentetiškai vartojamos veiksmažodžių, būdvardžių, dalyvių ar daiktavardžio formos palaipsniui pereina į kitą žodžių klasę, t. y. tampa dalelytėmis, kurių funkcija yra žymėti žinių šaltinį.

Įterpiamai vartojamas asmenuojamąsias veiksmažodžio *matyti* formas su evidencialumu sieja Usonienė (2001: 121), pvz.: *Man buvo silpna ir negera, kad nepajėgiau kalbėti, o dabar, **matote**, beveik sveika esu ir greit grįšiu į namus*. Be to, evidencinę numanymo reikšmę įterpiniu einančiai sutrumpėjusiai bendraties formai *matyt* priskiria Wiemeris (Wiemer 2007: 188). Vis dėlto pripažįstama, kad šios formos, kaip ir stimulo veiksmažodžio *atrodyti* įterptinės formos *atrodo*, *rodos*, veikiau reiškia episteminio modalumo atspalvius – netikrumą ar abejonę, o ne evidencialumą, nes nėra siejamos su konkrečiu eksperimentu (Usonienė 2001). Evidencinių ir episteminių reikšmių persipynimas būdingas ir kitiems tokio tipo leksiniams vienetams. Įterpiamai vartojama forma *girdi* prie perpasakojimą reiškiančių evidencinių žymiklių priskiriama ir naujausiuose tyrimuose (Wiemer 2007: 179).

Be įterpiamai vartojamų veiksmažodžio formų *matyt*, *atrodo*, *rodos*, *aišku*, *sako*, *girdi*, leksines evidencialumo raiškos priemones sudaro dalelytės *esą*, *neva*, *lyg*, *tarsi*, *tarytum*, *tartum*, *atseit* ir prielinksniai *anot*, *pasak* (Wiemer 2007). Pasak V. Labučio, žodžiai *esą*, *tarytum*, *tarsi* pagal prasmę yra panašūs į įterpinius, tačiau dabartinėje kalboje jais nelaikomi (Labutis 2002: 352). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* žodžiai *lyg*, *neva*, *tarsi*, *tartum* laikomi lyginamosiomis dalelytėmis, kurios „reiškia tariamą lyginimą ir netikrumą tuo, kas teigiama ar lyginama“ (Ambrasas, red. 2006: 435).

Dalelytė *esą* yra viena iš įdomesnių leksinių evidencialumo raiškos priemonių, dažnai vartojamų žiniasklaidoje. *Esą* yra veikiamųjų dalyvių bevardės giminės forma, išnykus lietuvių kalboje bevardei giminei atsiskyrusi nuo pirminės paradigmos ir tapusi dalelyte, žyminčia kitų žmonių žodžius (Wiemer 2007: 177). Kaip dalelytė, ji nesudaro su sakinio dėmenimis sintaksinių ryšių ir modifikuoja visą propoziciją, pvz.: *Profesorius priminė, kad būtent Teisingumo ministerija aiškino, jog žemės grąžinti **esą** negalima, nes ją teisėtai nacionalizavęs Liaudies Seimas* (Wiemer 2007: 178). Formos *esą* dalelytės funkcijos ypač akivaizdžios, kai ji vartojama greta finitinio veiksmažodžio, pvz.: *Jis **esą** gyvena Amerikoje* (Holvoet 2007: 86). Tačiau šis žodis dabartinėje kalboje funkcionuoja ne tik kaip sakinio aplinkybė, bet ir kaip šalutinio papildinio sakinio jungtukas (angl. *complementizer*), pvz.: *Seniai girdėti ir noriai cituojami argumentai, **esą** Baltijos valstybės yra Maskvos išlaikytinės* (Wiemer 2007: 178). Be to, jis gali atlikti nefinitinio pagalbinio veiksmažodžio vaidmenį, pvz.: *Ryga ir Talinas **esą** gyvi ir besioystantys miestai* (ten pat). Tokiais atvejais labiau išryškėja įprastas šio žodžio vaidmuo sakinio sintaksinėje sandaroje.

Pastaruosiu metu daugiau patyrinėta ir evidencinė dalelytės *neva* vartosena (Petit 2008). Panašiai kaip ir dalelytė *esą*, ji gali funkcionuoti kaip sakinio prieveiksmis arba jungtukas (Petit 2008: 65). Atrodo, kad dalelytė *neva* susideda iš dviejų komponentų: dalelytės *ne*, dabartinėje lietuvių kalboje reiškiančios neigimą, ir dalelytės *va*, kurios funkcija yra pristatyti tai, ką kalbėtojas mato. Tačiau tokia jos sandara kelia abejonių dėl evidencinio statuso, nes tipologiniai tyrimai rodo, kad evidencialumas neiginiu paprastai nereiškiamas. Dalelytė *va* taip pat nėra neigiama (Petit 2008: 72). Dalelytės *neva* evidencinė reikšmė galėjo susiformuoti jos sudedamajai daliai – dalelytei *ne* – kadaise būdingos lyginamosios funkcijos pagrindu (Petit 2008: 73). Formuojantis evidencinei *neva* reikšmei svarbus ir dalelytės *va* vaidmuo, nes ji rodo „kur nors esant daiktus (asmenis, reiškinius)“ (Ambrasas, red. 2006: 434) ir suponuoja, kad kalbėtojas tam tikrus reiškinius nurodo remdamasis vizualine percepcija. Lyginamoji dalelytė *ne* episteminiam žodžiui *neva* galėjo suteikti netikrumo

atspalvių, susijusių su netiesioginiu žinių šaltiniu. Tokią dalelytės *neva* kilmę paremia kalbų tipologijos medžiaga: evidencinių vienetų sąsaja su lyginimą reiškiančiais žodžiais nustatyta ir kitose kalbose (plg. rusų kalbos *якобы* ir lenkų kalbos *jakoby*).

Evidencialumas lietuvių kalboje reiškiamas irrieveiksmiais *akivaizdžiai*, *aiškiai*. Pagal *Dabartinės lietuvių kalbos gramatiką* (Ambrasas, red. 2006: 422) ir straipsnių rinkinyje *Lietuvių kalbosrieveiksmiai* (Ulvydas 2000: 5) pateikiamus apibrėžimus jie priskirtini būdorieveiksmiams. Pavyzdžiui, sakiniuose *Ši istorija labai akivaizdžiai parodo, kaip Lietuvos politikams teko atsargiai balansuoti tarp Rytų ir Vakarų; Rugsėjų komisija aiškiai apibrėš taisykles ir patvirtins konvenciją* (DLKT) šierieveiksmiai modifikuoja veiksmažodžių *parodo* ir *pabrėš* žymimus veiksmus ir atlieka įprastines būdo aplinkybių funkcijas. Tačiau *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* rasta tokių vartosenos atvejų, kurie rodo, kad šierieveiksmiai modifikuoja visą propoziciją ir išreiškia žinių šaltinio pobūdžiu pagrįstą kalbėtojo požiūrį, pvz.: *Buvome akivaizdžiai pranašesni už varžovus ir iškovojome kol kas lengviausią pergalę šį sezoną; Bankams aiškiai nepatiko, kad dingsta pinigai* (DLKT). Panašių anglų kalbosrieveiksmių *evidently*, *obviously*, *clearly* evidencinių reikšmių formavimasis literatūroje aiškinamas gramatinimo procesu (Aijmer, Simon-Vandenbergen 2007: 54).

Lietuvių kalbos medžiagai taikant evidencialumo raiškos priemonių kontinuumo konceptą reikėtų manyti, kad tam tikrą vietą šiame kontinuume turėtų užimti ir beasmeniuose sakiniuose predikatinę funkciją atliekantys bevardės giminės būdvardžiai *aišku*, *akivaizdu*, pvz.: *Akivaizdu, jog partijos tampa širma verslo grupėms* (DLKT). Tokiose sintaksinėse struktūrose vartojami būdvardžiai *aišku* ir *akivaizdu* vadinami episteminėmis bevardės giminės formomis, reiškiančiomis fakto žinojimą ir teisingumą (Tekorienė 1990: 136). Tokių predikatų argumentai yra įvykius arba faktus reiškiantys jungtukais *kad*, *jog*, *kur* siejami papildinio šalutiniai sakiniai. Atlikdami predikatinę funkciją, būdvardžiai *akivaizdu* ir *aišku* atveria poziciją naudininku reiškiamam eksperimentui, pvz.: *Visiems aišku, kad naujasis mokestis vėl padidins produkcijos kainas* (DLKT). Priešingai negu įterpiniai, šie būdvardžiai sintaksiniais ryšiais ir semantiniais santykiais susiję su kitais sakinio žodžiais. Tačiau minimalus argumentų skaičius rodo savitą šių vienetų semantinę struktūrą ir evidencialumo link besiplečiančią reikšmę.

Iš šios trumpos apžvalgos matyti, kad leksinių evidencialumo raiškos priemonių įvairovė lietuvių kalboje yra netgi didesnė negu gramatinių. Reikėtų manyti, kad leksinės evidencialumo raiškos priemonės yra labiau paplitę nei gramatinės ir dabartinėje lietuvių kalboje, ypač šnekamojoje, nes konstrukcijos su veikiamųjų dalyvių formomis vartojamos tik kai kuriuose dialektuose (Ambrasas, red. 2006: 312). Pastaruoju metu šios konstrukcijos pradėtos daugiau vartoti tik žiniasklaidoje (Holvoet 2007: 91). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatiką* taip pat atkreiptas dėmesys, kad „kai netiesiogiai patirtą ar abejojamą informacijos pobūdį sakinyje nurodo sakymo, mąstymo veiksmažodžiai ar modaliniai žodžiai, vietoj netiesioginės nuosakos neretai (ypač publicistikoje) pavartojamos atitinkamos tiesioginės nuosakos formos“ (Ambrasas, red. 2006: 312). Tai verčia manyti, kad dabartinėje kalboje nykstant sintaksinėms evidencinėms konstrukcijoms su dalyviais, jų funkcijas palaipsniui perima daugiau ar mažiau sugramatintos tam tikros semantikos žodžių formos.

4. Apibendrinamosios pastabos

Evidencialumo raiška lietuvių kalboje yra įvairialypė. Evidencialumui žymėti vartojamos ne tik gramatinės konstrukcijos, glaudžiai susijusios su kitomis veiksmažodžio kategorijomis, bet ir tam tikri (daugiau ar mažiau sugramatinti) leksiniai vienetai. Leksinių ir gramatinių evidencialumo raiškos priemonių kontinuumas rodo skirtingą jų sugramatinimo laipsnį. Pavyzdžiui, evidencinę reikšmę beįgyjanti, bet pagalbinio veiksmažodžio ar jungtuko funkciją sudėtiniame predikate tebeatliekanti nekaitoma forma *esą* iš dalies tebėra veiksmažodinės frazės elementas, todėl yra mažiau sugramatinta nei ta pati forma, vartojama kaip visą sakinio propoziciją modifikuojanti dalelytė. Pastarosios sintaksiniai ryšiai su kitais sakinio žodžiais jau yra visiškai nutrukę, sakinyje ji

funkcionuoja kaip savarankiškas žodis. Todėl dalelytė *esą* priskiriama prie leksinių evidencialumo raiškos priemonių.

Gramatinės evidencialumo raiškos priemonės neturėtų būti laikomos pirminėmis kitų evidencialumo raiškos priemonių atžvilgiu, nes vienu ir kitų priemonių vartojimas yra motyvuotas bendros evidencialumo semantikos, t. y. nuorodos į žinių šaltinį. Diachroniniai tyrimai taip pat rodo vienodą gramatinių ir leksinių evidencialumo raiškos priemonių kilmę (Boye, Harder 2009: 17–20). Europos kalbų evidencialumo studijos patvirtina, kad informacijos šaltinio kodavimas nėra ribojamas tik gramatinėmis raiškos priemonėmis; leksinių evidencialumo raiškos priemonių tyrimas taip pat gali būti įdomus ir naudingas.

Evidencialumo raiškos priemonių kontinuumo samprata verčia kritiškai pažvelgti ir į tradiciškai brėžiamą griežtą ribą tarp leksinių ir gramatinių kalbos vienetų. Vis labiau į sakinio gramatinę sandarą įtraukiami savarankiški žodžiai gali palaipsniui prarasti pirminę reikšmę ir tapti funkciniais gramatinių santykių rodikliais ir atvirkščiai – nutrūkus ankstesniems sintaksiniam ryšiams funkciniai žodžiai gali tapti santykinai savarankiškais ir įgyti naujų gramatinių funkcijų.

Literatūra

Aijmer, K., Simon-Vandenberg, A. M. 2007: *The Semantic Field of Modal Certainty. A Corpus-Based Study of English Adverbs*. Topics in English Linguistics ed. by E. C. Traugott, B. Kortmann. Berlin: Mouton de Gruyter.

Aikhenvald, A. Y. 2004: *Evidentiality*, Oxford: Oxford University Press.

Akelaitis, G. 1992: *Dabartinės lietuvių kalbos įterptiniai vienetai (semantika, struktūra, paskirtis diskurse)*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Akelaitis, G. 2001: Įterpinių santykis su sudėtinių sakinių dėmenimis ir su atskirais sakiniais. *Kalbotyra* 50 (1), 5–15.

Akelaitis, G. 2002: Veiksmazodiniai pagrindinio dėmens formos įterpiniai. *Žmogus ir žodis* I, 3–8.

Ambrazas, V. 1977: Netiesioginės nuosakos (*modus relativus*) paplitimas ir kilmės problema. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 17, 7–54. [*Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai*.]

Ambrazas, V. 2001: Lietuvių kalbos pasyvo raidos bruožai. *Acta Linguistica Lithuanica* 45, 11–38.

Ambrazas, V. 2006: *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Ambrazas, V. (red.) 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Anderson, L. B. 1986: Evidentials, Paths of Change, and Mental Maps: Typologically Regular Asymmetries. W. Chafe, J. Nichols (eds.), *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation, 273–312.

Boye, K., Harder, P. 2009: Evidentiality. Linguistic categories and grammaticalization. *Functions of Language* 16 (1), 9–43.

Brinton, L. J., Traugott, E. C. 2005: *Lexicalization and Language Change*, Cambridge: Cambridge University Press.

Chafe, W. 1986: Evidentiality in English Conversation and Academic Writing. W. Chafe & J. Nichols (eds.), *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation, 261–272.

de Haan, F. Raising as grammaticalization: the case of Germanic *seem* verbs. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 129–150.

Dendale, P. & J. van Bogaert. 2007: A Semantic Description of French Lexical Evidential Markers and the Classification of Evidentials. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 65–98.

Gronemeyer, C. 1997: Evidentiality in Lithuanian. *Working Papers*. Lund: Lund University, 93–112.

- Holvoet, A. 2004: Evidencialumo kategorija. A. Holvoet, L. Semėnienė (red.), *Gramatinių kategorijų tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 105–120. [*Lietuvių kalbos gramatikos darbai* 2.]
- Holvoet, A. 2007: *Mood and Modality in the Baltic*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersitetu Jagiellońskiego.
- Lavine, James E. 2006: Is There a Passive Evidential Strategy in Lithuanian? J. Bunting et al. (eds.), *Papers from the 42nd Meeting of the Chicago Linguistic Society*, Chicago: Chicago Linguistic Society, 41–55.
- Labutis, V. 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Noël, D. 2002: *Believe-type matrix verbs and their complements. Corpus-based investigations of their functions in discourse*, Doctoral dissertation, Gent University.
- Petit, D. 2008: Zum Ausdruck der Evidentialität im Baltischen: die litauische Partikel *nevà*. *Acta Linguistica Lithuanica* LIX, 57–80.
- Squartini, M. 2007: Investigating a grammatical category and its lexical correlates. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 1–6.
- Squartini, M. 2008: Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian. *Linguistics* 46 (5), 917–947.
- Ulvydas, K. 2000: *Lietuvių kalbos prieveiksmiai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Usonienė, A. 2001: Veiksmazodžio *matyti* komplemento tipai: formos ir reikšmės sąveika. *Baltistica* 36 (1), 115–124.
- Usonienė, A. 2004: *Modalumas anglų ir lietuvių kalbose: forma ir reikšmė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Tekorienė, D. 1990: *Bevardės giminės būdvardžiai*, Vilnius: Mokslo.
- Wälchli, B. 2000: Infinite Predication as a Marker of Evidentiality and Modality in the Languages of the Baltic Region. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 53, 186–210.
- Wiemer, B. 2006: Grammatical evidentiality in Lithuanian (a typological assessment). *Baltistica* 41 (1), 33–49.
- Wiemer, B. 2007: Lexical markers of evidentiality in Lithuanian. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 173–208.
- Wiemer, B. 2008: Lexikalische Markierungen evidenzieller Funktionen: zur Theoriebildung und empirischen Erforschung im Slavischen. B. Wiemer, V. A. Plungjan (eds.), *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen*, 5–49. [*Wiener Slawistischer Almanach*, Sonderband 72.]
- Willett, Th. 1988: A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language* 12 (1), 51–97.
- Вимер, Б. 2007: Косвенная засвидетельственность в литовском языке. В. С. Храковский (ред.), *Эвиденциальность в языках Европы и Азии. (Сборник статей памяти Наталии Андреевны Козинцевой)*. Санкт-Петербург: Наука, 197–240.

Gauta 2010 m. gegužės 21 d.
Priimta 2010 m. rugpjūčio 23 d.

ANNA RUSKAN
Anglų filologijos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius, Lietuva
[anna.ruskan@flf.vu.lt]